

Geliefde gemeente van Jezus Christus,

In zijn boek *Hoe God verdween uit Jorwerd* beschrijft Geert Mak een dorpsamenleving van ongeveer een eeuw geleden. Ik had er niet veel fantasie voor nodig om wat er over Jorwerd gezegd werd over te plaatsen naar Roodeschool. Een zelfvoorzienende besloten gemeenschap van hardwerkende mensen. Voor brood, vlees en kaas hoefde je het dorp niet af. Aardappelen en groente waren er sowieso genoeg. En bij ieder huis was wel een klein winkeltje of werkplaats waar je het overige kon kopen of laten maken. De stad was ver weg, je kwam er hoogstens een keer per jaar als je eens echt uit ging. Kinderen gingen naar de school naast de kerk, en in de vrije uren vermaakten ze zich met hoepelen en tolleren op straat, slootje springen en kikkers vangen. Af en toe reed een paard en wagen langs, een automobiel was een uitzondering. De akkers stonden vol koren met rode klapprozen en blauwe korenbloemen en de bieten werden nog stuk voor stuk met de hand geoogst – 10 man op een rij, wekenlang werk. Het lijkt net de wereld van W.G. van der Hulst, met de strenge veldwachter, de brommerige boer, de deftige dokter en de boze koster. Dit dorp van toen het is voorbij, je kunt er alleen in een romantische bui nog eens aan terugdenken.

Tegenwoordig kun je de ontwikkelingen amper bijhouden. Wat vandaag nieuw is, is morgen alweer ouderwets. Het gaat allemaal snel, we hebben het druk en we hebben haast. Maar: we kunnen dingen die ze honderd jaar terug absoluut niet voor mogelijk hadden gehouden: we kunnen een brief in een paar seconden naar Amerika mailen, met films en foto's erbij, en zelfs tijdens een kerkdienst kun je elkaar sms-jes sturen. Da's toch ongelooflijk! De wereld vliegt aan je voorbij! De winkeltjes zijn verdwenen, de kinderen van de straat verjaagd, het onkruid vakkundig doodgespoten en waar vroeger 10 man weken werk aan hadden gebeurt vandaag door een machine in een dag. *Ontwikkeling* heet dat. *Vooruitgang*, wordt het ook wel genoemd. En het heeft geen zin er schamper over te doen, want terugdraaien – als je het al zou willen – kun je het toch niet, en bovendien, de bijbelse Prediker waarschuwt al: *Zeg niet: hoe komt het, dat de vroegere tijden beter waren dan deze? Want niet uit wijsheid zoudt ge aldus vragen.* We leven nú, Anno Domini 2003, en de Here vraagt ook van ons dat we in deze tijd kinderen van Hem zijn en op onze eigen manier en met de middelen en mogelijkheden die er nu zijn, zo goed als we kunnen uitvoering te geven aan zijn opdracht de aarde te bewerken en te bewaren. Daar ligt onze taak en dat is tegelijk onze uitdaging.

Maar: halen de ontwikkelingen ons niet in? Zitten we niet met z'n allen in een trein die doordendert en waarvan de rem kapot is? Hebben wij nog grip op wat er gebeurt of hebben de ontwikkelingen ons in hun greep? Waar is de grens? Of mag alles wat kan?

Afgelopen donderdag hebben we het in een praatavond gehad over donorschap en orgaantransplantatie. Toen liepen we er ook tegenaan: kan dat allemaal wel? *Mag* dat wel – een nier of long afstaan? Een nieuw hart bij je laten planteren? Ga je dan toch niet een beetje voor God spelen en doen alsof jij het beter weet dan God? Dat zijn terechte vragen, die het begrijpelijk moeilijk maken om daadwerkelijk zover te komen je donorcodicil in te vullen. Tegelijk moeten we niet vergeten dat de Here niet voor niets ook kennis en deskundigheid aan mensen heeft gegeven, om dingen te onderzoeken en te ontdekken, om mogelijkheden die er in de schepping liggen op het spoor te komen en geschikt te maken voor gebruik. Wat een zegen is de ontdekking van zeep geweest – wat is er door betere hygiëne ontzettend veel leed en ellende voorkomen. Wat een zegen is de uitvinding van de penicilline geweest – wat heeft het ontzettend veel mensen van een wisse dood gered. Zou dat tegen Gods wil zijn? Wat zijn we dankbaar dat er chemokuren zijn ontwikkeld, dat er röntgenapparatuur is, etc.

Maar waar ligt de grens? Misschien kun je zeggen dat de grens ligt bij het *doel* dat wordt nagestreefd. Wat wil je met je onderzoek, met je ontdekking, met je ontwikkeling bereiken? Want dat is natuurlijk het probleem met heel veel dingen: je kunt er iets goeds mee doen, maar ook iets kwaads. Dat was al zo met de uitvinding van de boekdrukkunst. Wat konden er daardoor een bijbels en bijbelse lectuur gedrukt worden! Ja, maar ook boeken en brochures die er precies tegenin gingen. Kijk naar onze televisie: wat kun je daar prachtige dingen op zien, maar ook: wat een troep en slechtheid. Met computer en internet is het niet anders. Het is zoals een bekende Nederlander het placht uit te drukken: *elk voordeel heb z'n nadeel*. En met de vraag naar het doel leg je de motieven, het waarom, van iets of iemand bloot.

Dat is belangrijk omdat het vanaf het begin van de mensheid een valkuil is geweest *als God* te willen zijn. Satan weet precies een gevoelige snaar bij ons mensen te raken met zijn suggestieve opmerking: *Gij zult geenszins sterven, maar God weet, dat ten dage dat gij daarvan eet, uw ogen geopend zullen worden, en gij als God zult zijn, kennende goed en kwaad*. Wie wil dat niet: nooit sterven!? Wie lijkt dat niet geweldig: als God zijn!? Stel je voor: alles kunnen doen en hebben wat je wil!?

We weten inmiddels welke desastreuze gevolgen het heeft gehad. In plaats van leven kwam juist de dood erbij. En de mensheid kwam verder van God af te staan dan ooit. Voortaan zou de strijd tussen God en Satan de geschiedenis gaan bepalen. En de vloek van de zonde zou in alle hevigheid losbarsten: met smart en moeite kinderen baren, overheersing van de een over de ander, zwoegen en zweeten, doorns en distels. *Stof zijt gij en tot stof zult gij weerkeren...* Maar vergis je niet: de mens heeft zich daar nooit bij neergelegd. Altijd is er het heimwee geweest naar de goede oude tijd, het verlangen naar het Paradijs, en dan met name het Paradijs op aarde. De mens: onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad? – we weigeren het te erkennen. En we bouwen hard aan onze heilsstaat, onze toren van Babel, waarin we ziekte en lijden en ouderdom uitroeien en waarin wij als godjes op troontjes heersers zijn over machines en producten, en natuur en cultuur naar onze hand zetten als ware het ons bezit.

Mij is gevraagd een preek te maken over klonen. Dat is ook weer zo'n voorbeeld van menselijke ontdekkingen met een keur aan mogelijkheden maar ook moeilijkheden. Toen jaren geleden het DNA werd ontdekt, kreeg men greep op de erfelijke informatie in plant, dier en mens: de genen. Of je zwart of rood haar hebt, bruine of grijze ogen, klein van stuk of juist groot van lichaamslengte bent, het ligt allemaal vanaf ons prille begin vast in onze genen. Door zo'n ontdekking wordt het wonder van de schepping toch alleen maar nog groter! Wat een geweldig wonder is de schepping geweest, is ieder nieuw geschapen schepsel. Hoe machtig is onze God! Alleen daarvoor al is het ontdekken van wat in de schepping ligt belangrijk! God wordt er steeds groter door!

Ja, en tegelijk wordt de mens er steeds machtiger door – dat is weer de schaduwzijde, tenminste dat kan. Want de mens kan nu met die genen gaan manipuleren, met opzet bepaalde veranderingen aanbrengen, het liefst verbeteringen. *Genetische manipulatie* heet dat.

Nu komen ook in de natuur zelf wel spontaan veranderingen in soort tot stand. Denk aan afwijkende vruchten van een appelboom, of aan een paarse variant tussen allemaal rode bloemen. Allerlei invloeden van buitenaf kunnen daaraan meewerken. Ook in het verleden is de mens wel bezig geweest met veranderingen bij planten en dieren. Door enten, oculeren en stekken bijv. Of door uit wilde soorten de planten met de grootste en dikste aren te nemen en daaruit nieuwe en betere rassen opkweken. Of door selectie en kruising van verschillende rassen dieren te fokken met een hogere productie aan melk, vlees en wol. Het is dus niet typisch iets van de laatste tijd.

Alleen, met de technieken die we nu hebben, kunnen we het wel veel ingrijpender doen. Bijvoorbeeld door klonen, waardoor zeg maar een precies gelijke kopie ontstaat. Bekend is

het schaap Dolly. Maar je kon er natuurlijk op wachten dat het ook bij mensen zou worden toegepast. Ook al is het officieel nog verboden, toch werd nog niet zo lang geleden door een of andere religieuze groepering bekend gemaakt, dat zij met succes enkele mensen hadden gekloond. De fantasie is hier gewillig: stel dat je de hersens van Einstein, de muzikaliteit van Beethoven en de benen van David Beckham bij elkaar kunt voegen, dan lukt het je een supermens te creëren. Gelukkig zijn er nog veel mensen die dit toch wat al te gortig vinden en ook wat teveel vinden lijken op de plannen van een zekere Adolf Hitler, die zo graag een Arische Übermensch wilde.

Het zal geen verrassing zijn, dat we vanuit ons geloof en vanuit de bijbel het klonen van mensen afwijzen. In Genesis laat de Here heel duidelijk optekenen dat Hij de mens *naar zijn beeld* geschapen heeft. Daar wordt niet direct mee bedoeld dat wij op God lijken in hoe we er uitzien. Toch heeft de Here zich op een bepaalde manier willen uitbeelden door mensen te scheppen. God heeft een persoon, een *iemand* naast zich gecreëerd. Iemand die kan denken, voelen, willen, spreken, antwoorden, kiezen, liefhebben en nog veel meer. Dat maakt de mens ook anders dan ieder ander schepsel. De mens is *bijna goddelijk*, zegt Psalm 8. Ja: bijna. Niet helemaal, hoe graag 'ie het ook zou willen. En zich een mens zou willen scheppen naar *zijn* beeld. En dat is dan natuurlijk een mens om door een ringetje te halen: mooie ogen, geniale hersenen, sportieve benen. De ideale mens. Daarmee wordt echter ingegaan tegen de individualiteit, de persoonlijkheid en unieke eigenheid van ieder mens. De Here heeft geen bataljon dominostenen geschapen die meteen omvalt als je tegen 1 aantikt. Het mooie en bijzondere en wonderlijke is nou juist dat ieder mens heel verschillend is geschapen. Laten we daarom erkennen dat de Here ons veel gaven en mogelijkheden heeft gegeven, maar dat we niet alles kunnen, en niet volmaakt zijn. Laten we ons er bij neerleggen dat we niet voldoen aan het ideaalbeeld van de mens zoals dat wordt geschetst op tv en in de reclame. Niemand is perfect. Laten we onszelf aanvaarden zoals we door God zelf geschapen zijn en dus ook de begrenzungen accepteren die bij ons *schepsel zijn* horen. Wij zijn mensen, niet meer en niet minder. Elke poging het beter te doen of te weten dan God, is hoogmoed. Laten we ook de begrenzungen accepteren die bij ons *gevallen* schepsel zijn horen. Want door die val in zonde hebben we lijden en dood over ons heen gehaald. Dat ontkennen of proberen uit te roeien is aan deze kant van de werkelijkheid onmogelijk.

Nou, nou, zult u zeggen, maakt je dat niet al te lijdzaam? Je moet toch vechten tegen de zonde en de gevolgen daarvan? En je mag toch je best doen om ziekte en lijden te beperken? Zeker, alleen: *waarom* doe je dat? Ik kom hier dus weer bij het doel uit: wat wil je ermee bereiken? En als dat toch een soort supermens is, dan is dat een verkeerd, gevaarlijk en ook onhaalbaar streven.

Maar de mens heeft toch een grootse taak gekregen: als beeld van God mag hij toch *heersen* over plant en dier, over alles wat de Here geschapen heeft!? Zeker, alleen: vergeet niet dat die taak gegeven is toen alles nog goed was, toen nog niet de vloek van de zondeval over de aarde lag, toen leeuw en lam vreedzaam naast elkaar lagen. Dat heersen van de mensen is sindsdien behoorlijk moeilijker geworden door al dat zweten en zwoegen, door al die doorns en distels. Er is nu ook tegenwerking, mislukking en tekortschieten. En daardoor worden er in dat heersen over plant en dier vele fouten gemaakt. Lang zoeken naar een voorbeeld hoeft niet; denk maar aan de dierziekten die in achtereenvolgende jaren ons land hebben geteisterd. Van varkenspest, gekke koeien ziekte, mond en klauwzeer tot vogelpest. We hebben het drama gezien, zij het vanaf afstand. Maar als dát het gevolg is van ons heersen, dan laat het ons toch wel nadrukkelijk ervaren dat er van *evolutie*, in de zin van steeds hoger en beter, geen sprake is. Dan is ons heersen eerder manipuleren geworden met als enig doel het spekken van onze portemonnee. Zou ook hier ons heersen niet veel meer *dienen* moeten zijn? Het dienen van plant, dier en mens? Ja, ook van plant en dier. Want je kunt je afvragen of wij nog wel

voldoende oog, voldoende respect hebben voor de eigen aard waarmee God alles geschapen heeft. Moet u maar eens opletten hoe vaak dat er in Genesis bij staat: naar *zijn eigen aard*. Ieder dier is eigensoortig. Een boterbloem is geen madeliefje en een olifant geen spin. Ook hier weer komt juist in z'n gevarieerdheid de grootheid van onze God naar voren. Wat een soorten! Wat een variëteit! Wat een kleuren en vormen en maten! Ik was laatst op een natuur-excursie en toen vertelde een collega over een onderzoek naar bramen in Nederland. Wat bleek? Er zijn zoveel verschillende soorten en vormen bramen, dat alleen deze soort al niet in hokjes zijn te douwen. Wat een God die zoiets kan creëren!

Naar zijn aard. Hebben we daar respect voor? Of spuiten we zoveel PST in een varken dat 'ie zichzelf voorbij groeit? En geven we een koe zoveel BST dat 'ie uit z'n voegen barst? Is het verantwoord kippen of kalkoenen zo vet te mesten dat ze, als ze niet op tijd opgehaald en afgemaakt worden, door hun eigen poten zakken? Komt hier ethiek niet tegenover economie te staan?

Naar zijn aard. Zo heeft God plant en dier geschapen. Eenvormigheid kan leiden tot genetische erosie, tot verarming, met alle risico's en gevolgen van dien. Laat daarom genetische ontwikkeling gekoppeld blijven aan genetische variatie.

Als het om dit soort zaken gaat wordt nog wel eens gezegd dat de mens rentmeester is. Daar wordt dan mee bedoeld, dat de mens deze door God geschapen wereld moet bewerken en bewaren. Bij dat **bewerken** past ontwikkeling en verandering. Het zit de mens in de genen om te zoeken en steeds verder te zoeken. En daar is niks mis. Waar wetenschap het leven verder brengt, helpt en dient, is zij een goede zaak. Mogelijk misbruik moet niet bij voorbaat reden zijn onderzoek te staken. Tegelijk vraagt rentmeester zijn dat we **bewaren**. Je bent nl. niet zelf eigenaar, maar beheerder namens Iemand anders. Dan kan het zijn dat je aan je nieuwsgierigheid grenzen moet stellen. Je mag aan de structuur van de schepping niet gaan morrelen. Dit bewaren zit dicht aan tegen **beschermen** en **helen**. Die woorden laten iets zien van de bedreiging en schending van ons bestaan. Want zoals het allemaal gaat in deze wereld is niet zoals God het bedoeld en gewild heeft. De schepping is aan de vruchteloosheid onderworpen en zucht in al haar delen. Daartegen mag en kan de mens iets doen. Hij kan zichzelf en zijn leefmilieu beschermen. Hij kan proberen wonden te helen. Hij kan zorgen dat bepaalde soorten niet uitgeroeid worden. Hij kan ziektes opsporen en proberen te voorkomen en bestrijden.

Deze taakstelling als Gods rentmeester bewaart de mens voor het waanidee dat hij zijn eigen wereld kan scheppen. Het houdt hem bescheiden. Niet wat allemaal kan, moet ons beheersen, maar de zorg en liefde voor al het geschapene dat ons in bruikleen is gegeven. Laat niet wetenschap en techniek ons overheersen, maar laten wij als verantwoordelijke rentmeesters heersers zijn over wetenschap en techniek, en ook de moed tonen om *nee* en *stop* te zeggen!

Terugverlangen naar het romantische dorp van vroeger is niet wat er van ons gevraagd wordt. Evenmin mogen we de illusie koesteren de klok terug te kunnen draaien. Er *is* ontwikkeling, de voortgang is een *feit*. Maar dat wil nog niet zeggen dat wij onze verantwoordelijkheid niet hebben te nemen, of dat wij ons achter de loop der dingen kunnen verschuilen. We mogen doen wat we kunnen om deze aarde, die Gods schepping is, en om alle door Hem daarop geschapen leven, zorgvuldig en deskundig en liefdevol te beheren. Tot eer van de Schepper en tot heil van het schepsel, ook van het schepsel dat nog komen gaat!

Amen